

Factsheet

Het begrip whole of society

Onze huidige samenleving is kwetsbaar geworden voor crises. Het meest duidelijke voorbeeld daarvan is misschien wel de Russische dreiging die uitgaat van de oorlog in Oekraïne voor de stabiliteit in Europa. Maar ook cyberdreigingen, extreme weersomstandigheden en een verstoring van de drinkwatervoorziening zijn reële voorbeelden. De aanpak van deze crisissituaties vraagt om een maatschappijbrede benadering, zowel bij de preparatie, de respons als het herstel.

In de Engelstalige literatuur wordt de maatschappijbrede benadering aangeduid met de term *whole-of-society-approach*. Ook in Nederlandse beleidsdocumenten wordt deze term gebruikt. Het is daarom relevant te weten wat met het begrip 'whole of society' wordt bedoeld.

Herkomst van het begrip whole of society

Voor zover na te gaan, is het begrip whole of society voor het eerst in 2009 gebruikt door de World Health Organization (WHO) in een handleiding die bedoeld was voor overheden en bedrijven ten behoeve van de voorbereiding en respons op een pandemie. Nadien komt het begrip ook voor in andere beleidsdocumenten, vaak in combinatie met het begrip whole of government. Waar het bij de whole-of-government-aanpak gaat om een effectieve(re) samenwerking tussen overheden, gaat de whole-of-society-aanpak een stap verder: het begrip heeft betrekking op de samenwerking tussen overheden, bedrijven en het maatschappelijk middenveld. Het begrip heeft in de loop van de jaren een steeds bredere invulling gekregen.

Betekenis van het begrip whole of society

Het begrip whole-of-society-aanpak betreft de maatschappijbrede aanpak die relevant is om als maatschappij weerbaar te zijn tegen verschillende typen crises. Concreet gaat het om een bescherming van de vitale processen in onze samenleving en het overeind houden van onze economie, democratie en rechtstaat. Daarbij is de uitwisseling van betrouwbare informatie tussen betrokken actoren, gezamenlijke planning en training relevant.

In de verschillende geraadpleegde documenten wordt vaak een net iets andere omschrijving van het begrip whole of society gegeven. Een belangrijke overeenkomst tussen de verschillende definities is dat het bij de whole-of-society-aanpak primair gaat om samenwerking. Meer specifiek gaat het om samenwerking tussen overheden, bedrijven en het maatschappelijk middenveld. De samenwerking tussen deze partijen wordt relevant geacht bij zowel de voorbereiding als de respons op allerlei typen crisissituaties.

Betrokken actoren

Verschillende actoren zouden betrokken moeten worden bij de whole-of-society-aanpak. Hieronder wordt beschreven welke rollen deze actoren zouden moeten of kunnen vervullen.

Overheden

In verschillende documenten over de whole-of-society-aanpak wordt aan overheden een centrale rol toebedeeld. Ten eerste zullen departementen op nationaal niveau, maar ook de nationale overheid en lagere overheden, nauw moeten samenwerken. Bij een whole-of-society-aanpak wordt van overheden verwacht leiderschap te tonen. Daarbij is de nationale overheid de leidende actor voor de algehele coördinatie en communicatie.

Bedrijven

Vrijwel alle bedrijven hebben een rol in de whole-of-society-aanpak. Zo zullen bedrijven over bedrijfscontinuïteitsplannen moeten beschikken voor het geval zich een crisissituatie voordoet. Ook zijn bedrijven verantwoordelijk voor het waarborgen van de veiligheid van hun werknemers. Op nationaal niveau zou de bedrijfssector vertegenwoordigd moeten zijn in een nationale commissie die over de aanpak van de crisis gaat, zodat een consistente aanpak van en communicatie over de crisis gewaarborgd worden.

Vitale dienstverleners

Een bijzondere sector binnen het bedrijfsleven zijn vitale dienstverleners. Dit zijn organisaties die essentieel zijn voor de continuïteit van onze samenleving. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) heeft voor deze bedrijven een gesprekstoel ontwikkeld om het gesprek over weerbaarheid tegen maatschappij-ontwrichtende situaties aan te gaan.

Maatschappelijk middenveld

Het maatschappelijk middenveld bestaat uit een verzameling van organisaties en individuen die zich inzetten voor de samenleving. De volgende actoren kunnen een rol spelen in het maatschappelijk middenveld.

Niet-gouvernementele organisaties (NGO's)

NGO's zouden aangemoedigd moeten worden om hun netwerken te gebruiken, zodat burgers worden voorzien van geverifieerde en betrouwbare informatie en ook de nodige vaardigheden leren om hun paraatheid te verbeteren, waaronder op hun werkplek. Voorbeelden van NGO's waarnaar vaak wordt verwezen in de context van de whole-of-society-aanpak zijn het Rode Kruis, reddingsbrigades en vakbonden. Zo zouden vakbonden kunnen helpen door te wijzen op het risico op arbeidstekorten tijdens crisissituaties.

Onderzoeksinstellingen

Ook universiteiten en andere onderzoeksinstellingen zijn onderdeel van het zogenoemde netwerk van integrale veiligheid, waarin het gaat om het delen van informatie en het vaststellen van gezamenlijke doelstellingen, zoals het handhaven van maatschappelijke veiligheid en het behoud van democratische waarden. Zo hebben tijdens de coronacrisis verschillende onderzoeksinstellingen de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb) voorzien van informatie en advies over de aanpak.

Media

De gevestigde media hebben een cruciale rol bij het controleren van feiten in nieuwsberichten en het onderzoeken van desinformatie. Zij zijn daarmee essentieel voor het vergroten van de transparantie en kunnen daarmee bijdragen aan het publieke bewustzijn en de mediageletterdheid. Met dit laatste wordt bedoeld dat mensen informatie kunnen begrijpen en deze kritisch kunnen beoordelen, wat bijdraagt aan de maatschappelijke weerbaarheid.

Burgers, lokale verenigingen en burgerinitiatieven

Ten slotte is bij de whole-of-society-benadering de betrokkenheid van burgers van belang. Daarbij valt ook te denken aan de betrokkenheid van vrijwilligersorganisaties en sport- en buurtverenigingen. Het is belangrijk dat deze betrokkenheid al georganiseerd wordt vóórdat een crisissituatie zich voordoet. Van burgers wordt een zekere mate van zelfredzaamheid verwacht. Zo wordt verwacht dat zij de eerste 72 uur zelfredzaam zijn en daarnaast een ondersteunende rol vervullen.

Mensen in een kwetsbare positie

Een groep die niet uit het oog mag worden verloren, zijn mensen die zich in een kwetsbare positie bevinden of minder zelfredzaam zijn. Dit kunnen kinderen of ouderen zijn, mensen met een taalbarrière, een lichamelijke, visuele of auditieve beperking, of mensen die verblijven in een zorginstelling of een gesloten inrichting. Van overheden en andere betrokken actoren zal vooral naar hen, ook in de voorbereiding op crisissituaties, de aandacht dienen uit te gaan.

Colofon

Deze samenvatting is gebaseerd op het rapport Whole of society. De herkomst en betekenis van het begrip (NIPV, 2026).

Op www.nipv.nl kunt u dit rapport downloaden.

